

Дъглас Мъри

СТРАННАТА СМЪРТ НА ЕВРОПА

ИМИГРАЦИЯ, ИДЕНТИЧНОСТ, ИСЛЯМ

София, 2018

Преводът е направен по изданието:
Douglas Murray
The Strange Death of Europe
Bloomsbury Publishing, 2017

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

Copyright © Douglas Murray, 2017
This translation is published by arrangement with Bloomsbury
Publishing Plc.

© Жана Тотева, превод, 2018
© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0184-0

ДЪГЛАС МЪРИ

СТРАННАТА

СМЪРТ

НА

ЕВРОПА

ИМИГРАЦИЯ, ИДЕНТИЧНОСТ, ИСЛЯМ

Превод от английски

Жана Тотева

Стилов редактор

Димитрина Ковалкова

Съдържание

Увод	7
1. Началото	17
2. Илюзиите за имиграцията	29
3. Оправданията, с които си послужихме	43
4. „Добре дошли в Европа“	68
5. „Преживели сме всичко“	82
6. Мултикултурализъм	99
7. Те са тук	128
8. Непочитани пророци	139
9. Ранни предупредителни сигнали	154
10. Тиранията на вината	162
11. Преструвките за репатриране	183
12. Да се научим да живеем с това	197
13. Умора	212
14. Не можем да го избегнем	237
15. Контрол на враждебните реакции	250
16. Усещането за края на историята	263
17. Краят	290
18. Какво би могло да бъде	300
19. Какво ще се случи	315
Бележки	329

УВОД

Европа е пред самоубийство. Или поне политиките ѝ са решили да го извършат. А дали европейците са избрали да се примирят със ситуацията, това е друг въпрос.

Когато казвам, че Европа върви към самоубийство, нямам предвид, че регулациите на Европейската комисия са станали непоносимо тежки или че Европейската конвенция за правата на човека не е достатъчна, за да удовлетвори изискванията на конкретна общност. Но европейската цивилизация такава, каквато я познаваме, е в процес на самоубийство и нито Великобритания, нито другите западноевропейски страни могат да избегнат тази съдба, защото явно всички страдаме от едни и същи симптоми и болести. В резултат, още преди животът на повечето от днешните европейци да е достигнал края си, Европа вече няма да е Европа и народите на този континент ще загубят единственото място на света, което наричат свой дом.

Някой може да възрази, че много пъти в историята ни е била оповестявана смъртта на Европа и че Европа не би била същата, ако непрекъснато не се появяваха прогнози за нашата смърт. И все пак някои моменти са по-убедителни от други. В „Светът от вчера“, за първи път публикувана през 1942 г., Стефан Цвайг пише за своя континент в годините преди Втората световна война: „Усещам, че Европа – нашият свещен европейски дом, люлка и партедон за западната цивилизация – в това състояние на умопомрачение просто сама си е издала смъртна присъда.“

Едно от малкото неща, които вдъхват надежда на Цвайг в онзи момент, е, че в страните от Южна Америка, където бяга

по-късно, вижда израсналите издънки на собствената си култура. В Аржентина и Бразилия става свидетел на начина, по който културата може да емигрира от една страна в друга, и дори ако дървото, от което е прораснал този културен живот, е мъртво, то все още може да осигури „нови цветове и плодове“. Дори Европа в онзи момент да се саморазруши напълно, Цвайг намира утеха в мисълта, че „нещата, които поколенията са постигнали преди нас, никога няма да бъдат напълно загубени“¹.

Днес, предимно заради катастрофата, която Цвайг описва, европейското дърво е окончателно загубено. Днес Европа няма почти никакво желание да се възпроизвежда, да се бори за себе си и дори да се защити в спор. Онези, които са на власт, изглеждат убедени, че няма значение дали хората и културата на Европа ще бъдат загубени за света. Някои определено са решили, както пише Бертолт Брехт през 1953 г. в стихотворението „Решение“, постепенно да разпуснат народа и да изберат друг, защото, както казва шведският консерватор и бивш министър-председател Фредрик Райнфелд, от държави като неговата идва единствено „варварството“, докато отвън идват само добри неща.

Няма една-единствена причина за настоящата болест. Нашата цивилизация, създадена от притоците на юдейско-християнската култура, културата на древните гърци и римляни, от откритията на Просвещението, не се срива просто ей така. Но вече е ред на последното действие заради две едновременни и взаимосвързани обстоятелства, от които е почти невъзможно да се възстановим.

Първото е масовото пренасяне на цели народи в Европа. Във всички западноевропейски страни този процес започва след Втората световна война заради недостига на работна ръка. Не след дълго Европа буквално се пристрастява към миграцията и не би могла да спре притока, дори да иска. Резултатът е, че някогашният континент – дом на европейските народи – постепенно се е превърнал в дом на целия свят. Местата, които някога са били европейски, постепенно са се превърнали в нещо различно. Така квартали, обитавани от пакистански имигранти, приличат на Пакистан във всичко, освен по локацията си. Новодошлите и техните деца се хранят с ястията, с които са се хранили в родината си, говорят родния си език и изповядват религията, характерна за родната им земя. Улиците на студентите и дъждовни

северни европейски градове са изпълнени с хора, облечени като за хълмовете на Пакистан или за пясъчните бури в Арабия. „Империата отвърща на удара“, отбелязват някои наблюдатели с едва прикрита самодоволна усмивка. И докато империите на Европа са в историята, тези нови колонии очевидно възнамеряват да се задържат завинаги.

През цялото време европейците намират начини да се пресртурват, че нещата може да се получат. С настояването например, че такава имиграция е нормална. Или че ако интеграцията не се получи с първото поколение, може би ще се получи при децата им, внуците или при някое от бъдните поколения. И че дори няма значение дали хората се интегрират, или не. През цялото време отхвърляме по-голямата вероятност изобщо да не се получи. Ала това е заключението, към което ни тласка мигрантската криза от последните години.

Което ни отвежда до второто обстоятелство. Защото дори масовото навлизане на милиони хора в Европа не би изглеждало като финален акорд за континента, ако не беше фактът, че в същото време – случайно или не – Европа изгуби вяра в собствените си убеждения, традиции и наследство. Безброй фактори допринасят за това развитие, но един от тях е свързан с начина, по който западноевропейците са загубили „трагичното си усещане за живота“, както го нарича испанският философ Мигел де Унамуно. Забравили са онова, което Цвайг и поколението му научиха толкова болезнено: че всичко, което обичате – дори и най-великите и високоразвити цивилизации в историята, – може да бъде пометено от хора, които са недостойни за него. Като се изключи простото игнориране, един от малкото начини да се избегне това трагично усещане за живота е да се отхвърли чрез вярата в хода на човешкия прогрес. Тази тактика остава най-популярна засега.

И все пак през цялото време ние се плъзгаме по повърхността и понякога изпадаме в ужасни съмнения за собственото ни творение. Повече от всеки друг континент или култура в днешния свят, Европа е дълбоко обременена от вината за миналото си. Наред с тази отхвърляща версия на откритото недоверие в себе си, има и една по-интровертна версия на същата вина. Защото съществува и проблемът за екзистенциалната умора и усещането, че за европейците историята е приключила и трябва да позволим появата на нова история. Масовата имиграция – заместване на

големи части от европейското население с други хора – е един от начините, по които тази нова история ни се представя: промяна, която по-рано ни е изглеждала също толкова добра, колкото и покоят. Тази екзистенциална цивилизационна умора не е някакъв уникален феномен, свойствен на съвременна Европа, но фактът, че обществото се усеща изчерпано и изтощено в същия момент, когато се появява едно ново общество, не може да не доведе до мащабни, епохални промени.

Ако беше възможно да обсъдим тези въпроси, би могло да се намери и някакво решение. Но дори през 2015 г., в разгара на мигрантската криза, станахме свидетели на налагането на ограничения върху свободата на словото и мисълта. В апогея на кризата през септември 2015 г. германският канцлер Ангела Меркел попита главния изпълнителен директор на „Фейсбук“ Марк Зукърбърг какво би могъл да направи, за да спре европейските граждани да критикуват във фейсбук нейната миграционна политика. „Работите ли по въпроса?“ – попита го тя. И той я увери, че го прави.² В действителност за критичното мислене и дискусиите не би трябвало да съществуват ограничения. Като погледнем назад обаче, ще се уверим колко ограничени сме били по отношение на откровеността в дискусиите, докато в същото време сме отворили вратите си за целия свят. Преди хилядолетие жителите на Генуа и Флоренция не са били претопени в едно цяло, както сега, но днес възприемаме всички като италианци и родовите различия намаляват, вместо да се увеличават с времето. В момента, изглежда, се смята, че на някакъв етап в бъдещето хората от Еритрея и Афганистан също ще се претопят в Европа, както е станало с генуезците и флорентинците днес в Италия. Цветът на кожата на еритрейците и афганистанците може да е различен, етническият им произход е от различни ареали, но Европа все така ще си остане Европа и хората ѝ все така ще продължат да общуват в духа на Волтер и свети Павел, Данте, Гьоте и Бах.

Както при толкова други популярни заблуди, тук също има някаква истина. Природата на Европа винаги се е променяла и – както показват търгуващите градове като Венеция – е включвала голяма и необичайна възприемчивост към чуждестранни идеи и влияние. От древните гърци и римляни насам народите в Европа изпращат кораби да преброждат света и да съобщават какво са открили. Останалата част от света почти никога не е отвръща-

ла със същото любопитство, но корабите въпреки това пътували и се връщали с истории и открития, които се смесвали в европейското пространство. Възприемчивостта винаги е била изумителна, но не и безгранична.

Въпросът къде са границите на културата е предмет на безкраен спор сред антрополозите и не може да бъде решен. Но граници е имало. Европа например никога не е била континент на исляма. И все пак разбирането, че нашата култура постоянно и едва доловимо се променя, има дълбоки европейски корени. Философите на Древна Гърция са стигнали до тази главоблъсканица, представена в известния парадокс с кораба на Тезей. Както пише Плутарх, корабът, с който Тезей отплавал, бил съхранен от атиняните, които заменяли с нов дървен материал изгнилите части на кораба. Но дали това си остава корабът на Тезей – дори и когато в него не е останал материал от онзи, с който е отплавал?*

Знаем, че днешните гърци не са същите хора като древните гърци. Знаем, че англичаните не са такива, каквито са били преди хилядолетие, нито французите са някогашните французи. И все пак те са разпознаваеми като гърци, англичани, французи и всички са европейци. В тази идентичност разпознаваме някаква степен на културна приемственост: традиция, която запазва определени качества (положителни, както и отрицателни), обичаи и поведение. Ние разбираме, че голямото преселение на нормани, франки и гали е донесло огромни промени. Знаем от историята, че някои действия имат относително незначително отражение върху културата в дългосрочен план, докато други могат да я променят безвъзвратно. Проблемът идва не от приемането на промяната, а от разбирането, че когато тези промени се случват твърде бързо или са твърде дълбоки, ние ставаме други – включително такива, каквито може би никога не сме искали да бъдем.

* Според древногръцкия мит, преразказан от Плутарх, корабът, с който Тезей се върнал в Атина от Крит, се съхранявал от атиняните до епохата на Деметрий Фалерски и ежегодно се отправял на свещено поклонение до Делос. Междувременно в него постепенно се заменяли дъски и определени части, докато не възникнал въпросът дали това е същият кораб, или вече е друг? Ако всички части на определен обект бъдат заменени с други, остава ли той същият обект? – Б.пр.

Същевременно сме объркани как би трябвало да действа това. Макар като цяло да сме съгласни, че е възможно за един човек да поопие определена култура (стига да е наличен достатъчно ентузиазъм както от страна на човека, така и от страна на културата), независимо какъв е цветът на кожата му, все пак знаем, че ние, европейците, не можем да станем каквото си поискаме. Не можем да станем индийци или китайци например. И все пак от нас се очаква да вярваме, че всеки друг от света може да се премести в Европа и да стане европеец. Ако европейската идентичност не е свързана с расата, както се надяваме, то тогава е още по-наложително да се основава на „ценности“. Заради това е още по-важен въпросът: „Кои са европейските ценности?“ Но това е поредният дебат, по отношение на който сме напълно объркани.

Например всички ли сме християни? През първото десетилетие на новия век този дебат намери изражение в споровете около формулирането за новата конституция на ЕС и липсата на каквото и да е позоваване на християнското наследство на континента. Папа Йоан Павел II и неговият приемник се опитаха да коригират този пропуск. Както написа през 2003 г. папа Йоан Павел II: „Макар дълбоко да уважавам светската природа на институциите, аз искам още веднъж да отправя апел към онези, които съставят бъдещия европейски конституционен договор, той да упоменава религиозното и по-конкретно християнското наследство на Европа.“³ Дебатът не само раздели Европа географски и политически, но и направи очебийни нечийи стремежи. Защото в Западна Европа религията не просто се оттегли. Впоследствие възникна желание да се демонстрира, че през двацет и първи век Европа има самоподдържаща се структура от права, закони и институции, които са в състояние да съществуват дори без източника, който вероятно им е вдъхнал живот. Също както гълъба на Кант*, ние се чудехме дали няма да летим по-бързо, ако живеем „в безвъздушно пространство“, без да ни пречи вятърът, който ни държи по време на полета. Върху успеха на тази мечта се градяха много надежди. На мястото на религията дойде все по-

* „Лекият гълъб, като пронизва в свободния си полет въздуха, чието противодействие усеща, би могъл да си въобрази, че в безвъздушно пространство това ще му се удаде много по-добре“ (И. Кант, „Критика на чистия разум“). – Б.пр.

претенциозният език на „човешките права“ (които сами по себе си са концепция с християнски произход). Оставихме неразрешен въпроса дали нашите придобити права са зависими, или не от убежденията, към които континентът е спрял да се придържа, или просто си съществуват и така. Това беше, най-малкото, твърде важен въпрос, за да остане неразрешен, докато се очакваше огромни нови популации да бъдат „интегрирани“.

Изникна и не по-малко значимият въпрос за мястото и значението на националната държава. От Вестфалския договор през 1648 г. до края на двайсети век националната държава в Европа се възприема не само като най-добрия гарант на конституционния управленски ред и на либералните права, но и като основен гарант на мира. Но все пак тази сигурност ерозира. Централни европейски фигури като германския канцлер Кол например настояват през 1996 година, че „националната държава... не може да реши проблемите на двайсет и първи век“. Дезинтеграцията на националната европейска държава в по-големия институционален политически съюз е толкова важна – настоява Кол, – че всъщност е въпрос на „война и мир през двайсет и първи век“⁴. Други не са съгласни и двайсет години по-късно малко повече от половината британци обявиха чрез вота си на референдума, че не са се повлияли от аргументите на Кол. Но още веднъж, каквито и да са гледните точки, това е огромен проблем, който остава неразрешен при мащабни промени на населението.

Макар да изпитваме несигурност за себе си и за нашия дом, ние полагаме крайни усилия да разпространяваме нашите ценности зад граница. И все пак винаги когато нашите управляващи и армиите ни се въвличат в някаква кауза в името на „човешките права“ – Ирак през 2003 г., Либия през 2001 г., – изглежда, правим нещата все по-лоши и по-лоши и накрая те свършват с катастрофа. Когато започна гражданската война в Сирия, хората призоваваха западните държави да се намесят в името на човешките права, които несъмнено бяха нарушени. Но явно нямаше желание да се опазят тези права, защото, независимо дали вярваме, или не вярваме в тях в родината си, ние определено сме загубили вяра в способността да ги прокараме в чужбина. На определен етап започва да ни се струва възможна така наречената „последна утопия“ – първата универсална система, която отделя правата на човека от приказките за богове и тирани, – която би

могло да е последната провалена европейска надежда.⁵ Ако наистина е така, ние, европейците, оставаме в двайсет и първи век без обединяваща идея, способна да внесе някакъв ред в настоящето или близкото бъдеще.

По всяко време загубата на обединяваща история от нашето минало или на идея какво да правим с настоящето или бъдещето биха могли да бъдат сериозна главоблъсканица. Но по време на значителни обществени промени и катаклизми резултатите се оказват фатални. Светът идва в Европа в момент, в който тя губи себе си. Вливането на милиони хора от други култури в силна и самоуверена култура, която би могла да им въздейства, е едно, но вливането на милиони хора във виновна, изтощена, преситена, измъчена и умираща култура е съвсем друго, доколкото тя не е в състояние да им повлияе. Но при все това европейските лидери говорят за активни усилия за интегриране на милионите новопристигнали.

Тези усилия също се провалят. За да се интегрират колкото може повече хора, трябва да се стигне до такава дефиниция за включване, която е, колкото е възможно, по-широкообхватна и приемлива. Ако Европа ще става дом на света, трябва да се търси дефиниция, сама по себе си толкова мащабна, че да обхваща целия свят. Това означава, че в периода преди краха на стремежите ни нашите ценности са се разлели толкова нашироко, че всъщност са станали безсмислено плитки. Докато европейската идентичност в миналото се е определяла от специфични, да не споменаваме философски и исторически солидни основи (върховенството на закона, етиката, извлечена от историята и философията на континента), днес етиката и идеите на Европа – всъщност идентичността и идеологията на Европа – се основават на „респект“, „толерантност“ и (най-самопожертвователното от всичко) „многообразие“. С такава плитки дефиниции ще оцелеем още някоя и друга година, но те нямат никакъв шанс да призват обществата да достигнат до по-дълбока лоялност, ако се опитват да оцелеят по-дълго. Това е само една от причините, поради които нашата европейска култура, устояла толкова векове и споделяла с целия свят най-забележителните човешки достижения, е възможно и да не оцелее. Както доказват последните избори в Австрия и надигането на дясната „Алтернатива за Германия“ – вероятността от културна ерозия остава неудържима, а възможностите за културна съпротива си остават неприемливи. Стефан

Цвайг е бил прав, когато е разпознал това умопомрачение, прав е бил и когато е предвидил смъртната присъда, която люлката и партенонът на западната цивилизация е произнесла сама за себе си. Просто не е преценил времето. Ще минат още няколко десетилетия, преди тази присъда да се изпълни – от нас за нас. Междувременно, вместо да останем дом на европейските народи, ние решихме да станем „утопия“, но само в оригиналното гръцко значение на думата: да се превърнем в „никакво място“, в място, което не съществува. Книгата, която четете, е разказ за този процес.

Проучванията и написването на тази книга ме водиха из целия континент. Пътувах с години и често до такива места, които вероятно в друг случай не бих посетил. В продължение на няколко години се придвижвах от най-югоизточните острови на Гърция и най-южните точки на Италия до сърцето на Северна Швеция и безкрайните предградия на Франция, Холандия, Германия и други страни. По времето, когато я пишех, имах възможност да разговарям с много и различни представители на обществото, с политици и хора, които определят политиката от целия политически спектър, с граничари, разузнавателни агенции, работници в НПО и много други на предната линия. Най-поучителната част от проучванията ми бяха разговорите с новодошлите на континента – хора, които бяха пристигнали буквално вчера. На островите в Южна Европа, където ги приемаха, и по местата, където оставаха или се насочваха по своя път на север – всички те имаха лични истории и мнозина – лични трагедии. Всички виждаха Европа като място, където ще могат да живеят по-добре от всякъде. Тези, които искаха да говорят и да споделят своите истории, неизменно съставляваха отделна група. Имаше моменти, в които стоях извън лагера вечер, когато хората излизаха или се връщаха, и ми се струваше, че някои от тях, меко казано, не преливат от щедрост и благодарност. Но много други бяха изключително дружески настроени и благодарни за възможността да споделят своите истории. Каквито и да са възгледите и мнението ми за ситуацията, които са ги довели тук, и за реакцията на континента, нашите разговори винаги приключваха с единственото нещо, което бих могъл да изрека искрено и безусловно: Късмет!